

ВІДГУК
офіційного опонента Маріної Олени Сергіївни
на дисертацію Дайнеки Надії Миколаївни
"Когнітивно-прагматичні особливості актуалізації комунікативної
ситуації кібербулінгу (на матеріалі англомовного Інтернет-дискурсу)",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Сьогодні вже замало просто говорити про вибух цифрових технологій, про перехід до цифрового суспільства та віртуальної комунікації. У ХХІ столітті, коли у мозок людини вживлюються імпланти, що корегують роботу пам'яті¹ (англ. *memory implants*), майже відбулась перша операція з пересадки голови людини², а роботи-гуманоїди відчуватимуть і передаватимуть людські почуття та емоції³, спостерігається хіба що не повне злиття реального і віртуального світів.

Людство повинно прийняти ще один виклик, так би мовити, заповнити нову "соматичну нішу" в конструюванні світу опосередкованого сенсорними екранами, моніторами, годинниками, а також безліччю нових засобів пересування – сегвеями, моноколесами, роллерсерфами. За таких обставин змінюється конфігурація людського тіла в напрямку до «комп'ютеризованого» (англ. *computable bodies*) в «житті крізь призму гаджетів і приладів» (англ. *instrumented life*)⁴.

Трансформується і характер комунікативної діяльності людини у її різних маніфестаціях, включаючи й мовленнєву агресію. Переосмислюється традиційне явище *булінгу*, що змінює термінологічний «образ» і постає

¹ Cohen J. Memory Implants: A maverick neuroscientist believes he has deciphered the code by which the brain forms long-term memories / Jon Cohen // MIT Technology Review. – 2017.

² McKinney W. World's First Head Transplant Scheduled for December 2017: Updated / William McKinney. – <https://edgylabs.com/2017/04/01/head-transplant-canavero/>. – April 1, 2017.

³ Aston E. Top 10 Humanoid Robots Designed to Match Human Capabilities and Emotions / E. Aston. – <https://wtvox.com/robotics/top-10-humanoid-robots/>. – March 24, 2015.

⁴ Berson J. Computable Bodies: Instrumented Life and the Human Somatic Niche. – London, N.Y.: Bloomsbury, 2015. – 186 p.

кібербуллінгом, який дисертантка визначає як регулятивний соціальний процес, різновид мовленнєвого впливу, що реалізується в кіберпросторі як агресивне спілкування у формі спланованого систематичного приниження і переслідування суб'єкта дискурсу. (с. 9, 33 ДД, с. 5 АД).

Таким чином, **актуальність** дисертації Дайнеки Надії Миколаївни зумовлено її вписаністю у новітній напрям **когнітивної прагмалінгвістики**, теоретичні положення й методологічний апарат якої дозволяють дисертантці зосередитись на інтегрованому дослідженні *розумових* процесів, а саме на когнітивних механізмах, що є підґрунтям реалізації комунікативної ситуації кібербуллінгу (**об'єкт роботи**), та формах і засобах її *вербальної* та *невербальної* актуалізації з метою здійснення відповідного мовленнєвого впливу на суб'єкт або суб'єктів дискурсу. Крім того, **актуальність** роботи продиктована неабияким сплеском наукового інтересу до явища кібербуллінгу в *міждисциплінарному* контексті, зокрема у світлі соціології, психології, права, надбання яких авторка вміло аналізує та інтегрує у власне *лінгвістичну* розвідку феномена кібербуллінгу.

Науковий пошук Дайнеки Н.М. є вельми **своєчасним** і **нагальним**, що має **практичний** вихід, ще з однієї причини. Згадаймо цьогорічну паніку в мережі Інтернет стосовно суїцидальної гри «Синій кит» для підлітків, яка хвилиною прокотилась країною. Без сумніву, її може бути витлумачено як один з виявів кібербуллінгу в форматі вербальної і невербальної агресії, що зорієнтована на спричинення драматичних наслідків для суб'єктів цього ігрового дискурсу.

Мета дисертації полягає у визначенні когнітивно-прагматичних параметрів комунікативної ситуації кібербуллінгу на матеріалі англomовного Інтернет-дискурсу. Завдання дослідження чітко і послідовно описують його основні вектори.

Наукова новизна роботи визначається тим, що на теренах української лінгвістики вперше витлумачено явище кібербуллінгу, зокрема як комунікативну ситуацію в контексті реалізації мовленнєвого впливу в

Інтернет-дискурсі. Уперше встановлено прагматичні параметри комунікативної ситуації кібербулінгу, тобто стратегії, тактики та засоби, що задіяні у її розгортанні. **Новим** є виявлення різновидів кібербулінгу, а саме флеймінгу, троллінгу, кіберхарасменту, кіберпереслідування, наклепу, персонації, публічного викриття, виключення та хеппі слеппінгу. У результаті аналізу англomовного Інтернет-дискурсу авторка обґрунтовано доходить висновку, що флеймінг, харасмент та троллінг реалізуються здебільшого у вербальній площині, а інші різновиди – актуалізуються переважно невербальними засобами.

Теоретичне значення дисертації обумовлюється її внеском у низку сучасних напрямів лінгвістики – когнітивну лінгвістику, когнітивну прагматику, а також збагаченням теорії дискурсу в ракурсі окреслення комунікативної ситуації кібербулінгу як складника конфліктного Інтернет-дискурсу.

Обґрунтованість і достовірність положень і результатів наукового пошуку забезпечуються опрацюванням значного обсягу сучасної науково-теоретичної літератури (269 найменувань, з яких 86 – іноземною мовою); коректним застосуванням методів дослідження, за допомогою яких опрацьований достатній для досягнення мети та завдань дослідження фактичний матеріал, а саме дискурсивні фрагменти, що віддзеркалюють комунікативну ситуацію кібербулінгу в англomовному кіберпросторі, загальним обсягом – 580 мікроконтекстів (1176 умовних сторінок). Вибірка емпіричного матеріалу є якісно і кількісно репрезентативною.

Структура дисертації є чіткою, збалансованою і логічною, у якій дисертантка поступово вирішує поставлені завдання. У **першому** розділі *«Теоретичні засади дослідження комунікативної ситуації кібербулінгу»* закладається теоретичне підґрунтя дослідження та визначаються його ключові поняття (кібербулінг, Інтернет-дискурс, комунікативна ситуація, мовленнєвий вплив, мовленнєва агресія). У цьому розділі дисертантка демонструє філологічну та загальнонаукову ерудицію, виявляючи домінантні

тенденції у науковій рефлексії стосовно явища кібербулінгу з позицій соціології, психології і права. Це уможлиблює окреслення орієнтирів вивчення кібербулінгу саме в лінгвістичній площині.

Другий розділ «*Епістемічні та методологічні засади дослідження актуалізації кібербулінгу в англomовному Інтернет-середовищі*» присвячено викладенню методологічних засад дослідження та розробці методики аналізу реалізації кібербулінгу в англomовному Інтернет-дискурсі, що охоплює чотири етапи, а саме: *підготовчий, таксономічний, функціональний, когнітивно-прагматичний* (п. 2.1.). Також у розділі конкретизуються і розмежовуються дотичні до дослідження поняття *гіпертекстуальності, інтертекстуальності та інтердискурсивності* (п. 2.2.).

У **третьому** розділі «*Кібербулінг як актуалізація конфліктного Інтернет-дискурсу*» виявляються конститутивні ознаки кібербулінгу як фрагмента конфліктного Інтернет-дискурсу, серед яких *опосередкованість спілкування суб'єктів технічними засобами, конфліктність характеру мовної особистості комунікантів та агресивність їх інтенцій, полікодовість* тощо. Опоненту імponує виведення концептуальної метафори БУЛЛІНГ – ЦЕ ПОЛЮВАННЯ як когнітивного підґрунтя комунікативної ситуації кібербулінгу. **Новаторським** у цьому розділі є аналіз прецедентних феноменів, маніфестованих вербально або невербально у дискурсі кібербулінгу.

У **четвертому** розділі «*Когнітивні та функціонально-прагматичні параметри комунікативної ситуації КІБЕРБУЛЛІНГ*» побудовано інваріантну когнітивну модель комунікативної ситуації кібербулінгу. Авторка доходить логічного висновку, що комунікативна ситуація кібербулінгу має гіперонімічний, «парасольковий» характер і охоплює низку підпорядкованих їй гіпонімічних явищ. **Практичним значенням** у розділі вирізняється виокремлення форматів реалізації комунікативної ситуації кібербулінгу, зокрема форуму, електронного видання, чату, блогу та соціальної мережи.

Надія Миколаївна демонструє лінгвістичну компетентність у виокремленні домінантних лінгвальних засобів актуалізації кібербулінгу.

Результати дисертації викладено в **шести** одноосібних статтях автора (3,4 др. арк.), із них п'ять – у фахових виданнях України, одна – в зарубіжному науковому виданні, а також у трьох тезах виступів на наукових конференціях (0,7 др. арк.). Загальний обсяг публікацій – 4,1 др. арк. Автореферат і публікації повністю відбивають зміст дисертації. Позитивною є і апробація дослідження. За змістом і формою дослідження відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого типу. Загалом актуальне, оригінальне і завершене дослідження Дейнеки Н.М. заслуговує на схвалення. Проте, як того вимагає формат відгуку офіційного опонента, вважаємо доцільним звернути увагу на деякі дискусійні моменти дисертації, які потребують пояснення.

1. Беззаперечним є той факт, що явище кібербулінгу, яке обрано дисертанткою для дослідження є доволі багатовимірним, практично не вивченим у лінгвістичному ключі. Тому зрозуміле непереборне бажання авторки зазирнути у кожний з його найпотаємніших куточків і висвітлити кожний аспект. Проте така багатоаспектність подекуди спричинила певні термінологічні розмитості.

Зокрема, об'єктом дослідження визначено *комунікативну ситуацію кібербулінгу* (с. 8 ДД), що підтверджується і в назві. Натомість в **предметі** визначення статусу кібербулінгу як комунікативної ситуації зникає «Предметом аналізу є когнітивні та функціонально-прагматичні характеристики кібербулінгу» (с. 8 ДД). Далі в змісті, так само і по тексту роботи й автореферату статус кібербулінгу варіює від *явища* кібербулінгу (3.2., а також с. 80, 84, 92, 161), застосування якого виправдовується у перших підпунктах першого розділу (1.1. – 1.2.). Адже тут, дійсно, відстежуються тенденції у тлумаченні саме цього явища у міждисциплінарному контексті. До *субдискурсу* кібербулінгу (1.3.3., с. 54 – 57, 60, 72), *дискурсу* кібербулінгу як субдискурсу Інтернет-дискурсу (с. 85, 107, 120, 144) або кібербулінгу як

фрагмента конфліктного Інтернет-дискурсу (3.1., с. 110). Термін «комунікативна ситуація кібербуллінгу» також, без сумніву, застосовується і розробляється в роботі.

У цьому зв'язку виникає низка запитань: по-перше, якому саме з «термінологічних статусів» кібербуллінгу надається перевага? По-друге, яка кореляція, можливо ієрархія, між поняттями *комунікативна ситуація, дискурс, фрагмент дискурсу, субдискурс, явище*, зокрема в контексті Вашого дослідження і його об'єкта? До речі, термін *субдискурс* є не зовсім вдалим.

2. Коротке запитання-міркування, пов'язане з попереднім. На с. 85 дисертації зазначається, що «комунікативну ситуацію кібербуллінгу слід вважати концептуальним утворенням, тобто концептом...», далі йдеться про синонімічні терміни, які застосовуються в роботі: «комунікативна ситуація» = «концепт» = «абстрактний конструкт». На Вашу, думку чи можна ототожнювати комунікативну ситуацію і концепт?

3. На сторінках 87 – 88 дисертації, с. 10 автореферату детальному аналізу піддається фрагмент дискурсу кібербуллінгу про адвокатів «...*I would rather kiss a lawyer than be seen with you*». Зокрема зазначається, що елемент *to kiss a lawyer* має конотацію сарказму через когнітивний механізм оксюморона (пор. *to kiss a frog*) та породжується концептуальною метафорою LAWYER IS EVIL. Опонент погоджується із саркастичним стилістичним забарвленням запропонованого уривку, проте, не зрозуміло, що в даному разі, мається на увазі під когнітивним механізмом оксиморона, чи це є концептуальний оксиморон? Як він тоді виводиться? Звідки виводиться концептуальна метафора LAWYER IS EVIL і що нею «породжується»?

4. Подекуди у тексті дисертації Надія Миколаївна захоплюється екскурсами в розмаїття тлумачень явищ кібербуллінгу та агресії з позицій, наприклад, психології, надаючи їм відповідного визначення. З одного боку, розуміння сутності цих феноменів в ракурсі психології, соціології або права сприяє точнішому їх трактуванню з лінгвістичних позицій. З іншого боку, певних зайвих теоретизувань можна було б уникнути.

На підставі ретельного аналізу дисертації, автореферату та основних публікацій вважаю, що дослідження Дайнеки Надії Миколаївни "Когнітивно-прагматичні особливості актуалізації комунікативної ситуації кібербулінгу (на матеріалі англomовного Інтернет-дискурсу)" відповідає вимогам п. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її автор, **Дайнека Надія Миколаївна**, *заслуговує* на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Доктор філологічних наук,
доцент кафедри англійської
філології і філософії мови
імені професора О.М. Мороховського
Київського національного
лінгвістичного університету

